केरळांतलीं कोंकणी लोकगीतां

KONKANI FOLK SONGS OF KERALA

संकलन :

प्रफ़सर आर. के. राव, एम.ए.

कोंकणी भाषा इन्स्टिट्यूट
पालारिवट्टम, कोची - 682 025
केरळ

केरळांतलीं कोंकणी लोकगीतां

KONKANI FOLK SONGS OF KERALA

संकलन :

प्रफ़सर आर. के. राव, एम.ए.

कोंकणी भाषा इन्स्टिट्यूट
पालारिवट्टम, कोची - 682 025
केरळ

कोंकणी भाषा संस्थान ग्रंथमाळ ९

केरळांतर्ली कोंकणी लोकगीतां

संकलन :

आर.के. राव

उजवाडावपी :

कोंकणी लांङ्वेज इन्स्टिट्यूट

पालारिवट्टम, कोची - 682 025, केरल.

छापपी : वियानी प्रिंटिङ्स, एरणाकुलम

टायप सेटिंङ् : बुक क्राफट, चेरानल्लूर

पयली आवृत्ती : 1995

दुसरी आवृत्ती : 2004

प्रती : पांचशें

मोल : रु. ४०

KERALANTHLIN

KONKANI LOKAGEETHAN

Compiled by :

R.K. Rao

Publishers :
Konkani Language Institute,
Palarivattom, Kochi - 682 025
Kerala

Printed at : Viani Printings, Ernakulam
Type setting :Book Craft, Cheranellore
First Edition : 1995

Second Edition: 2004

Copies : 500

Price : Rs. 40

प्रकाशकांचीं उतरां

लोकगीत आनी दंत कथा प्रत्येक भासेची अमूल्य निधि आसात. कोंकणी भासेंतल्या, विशेषकर केरळचे कोंकणी भासेंतल्या ह्या प्राचीन साहित्याचेर आमची खास श्रद्धा पडली. इन्स्टिट्यूट त्या वाटेन प्रयत्न करता. आतां मेरेन इन्स्टिट्यूटान गोड्डे रामायण, वेंकटेश कल्याण -- हीं प्राचीन काव्यां प्रकाशन केल्यांत. आतां 'केरळांतलीं कोंकणी लोकगीतां' प्रकाशन करचांत आमी व्हड खोसी भोगतात.

ह्या संकलनाक अवतारिका तय्यार करन दिल्लेल्यां केरळा कोंकणी अकादमी अध्यक्ष श्री पी. जी. कामत-हांचे आमी भारी उपकारी आसात.

हें पुस्तक छापून प्रकाशन करचाक एनकुिलमचे हिन्दी प्रचार प्रसाचे धनियानी आनी तांचे कर्मचार्यानी आमचें व्हड मदत केलें - आमी तांकांय देव बरे करो म्हणतात.

इन्स्टिट्यूटाचे हें णवावें प्रकाशन उजवाडा आयलां पळोवन सर्वय कोंकणी समाज भारी आनन्द पावंतलें अशें आमी आशा पावंतात.

कोची,
1-10-95 उजवाडावपी

अवतारिका

केरळंतल्या कोंकणी लोकगीतांचो हो झेलो सहृदय वाचप्यां मुकार सादर करतना माका अपार खोस भोगता. जायतीं वर्सां फुडे धरनूच कोंकणी - प्रेमी ह्या पुस्तकाची वाट पळवन आसात.

हे गींत प्रौ० रावानी सान पिरायेरि आपले आजेले जिबेर सून आयकिल्ले. राव माम संगीताचे व्हड मोगी. देवान तांकां गोड-गोड ताळो दिला आनी सूक्ष्म ताळ-बोधान अनुग्रहीत केला. हे सगळे गींत ताणी आयकिल्ले, गायलेले आनी वेंचून दवरलेले. पुण हो झेलो वाचप्यां हातां पांवच्याक भौ तोडोव जालो. कित्या ? हे इतले काल राव माम कोंकणी मातेचे चड महत्वाचे सेवेंत गुल्ल आशिल्ले देखून. न्हन्तना ह्या तोडोवाक वेगळें कांय कसलें कारण ना.

जेन्ना महात्मा गांधीलो उलो आयकून नवजवान रावजीनी हिन्दी प्रचारक जावनु सार्वजनिक जीवनांत प्रवेश केल्लोलो, तेन्नापासून जे जे मलयाळी तांकां कोंकणो म्हुण ओळखताले, ते तांकां प्रश्न करताले - तुमगेले भासेक व्याकरण आसा की ? स्वन्त लिपी आसा की ? चौ वर्शींचे लोकानी करचे हे प्रश्न रावजीले मनाक तोपताले आनी आवयभासे खातिर एक सुघटित व्याकरण तैयार करूंक प्रेरण दिताले.

त्या कालाक कोंकणीचे मळार एक नवी जाग्रती आयिल्ली. अंचीकम्मळ नरशीं पै भौन हरिकथा सांगताले; लोक रसपतीन आयकताले. देवळांत, घरांत आर. सी. शर्माले भजनां गींत गाजताले. अंबलपुपा कमलम्माळ 'पात्रचरित' आनी 'रघुरामायण' रचताली; पोरकाड आर. रंगनाथ प्रभू हात-बर्पाचें म्हयनाळें भायर काडताले. रसिक तरणाटे कोकणी नाटक वरवन खेळताले, खेळयताले. अशी देक्षिण केरळांत कोंकणीची एक चलवळ सुरू जालेली.

ह्याच कालाक रंगनाथ प्रभूनी कोंकणीचें व्याकरण आनी शब्दकोश तैयार करूंक प्रयत्न केल्लोलो. तांगेलो वावुर कितलो सफल जालो म्हणु कळना.

कोंकणीचें सौभाग्य म्हणूंया, कोचीचे हिन्दी प्रचारक राव मामाक तेन्नाचे नावांजले हिन्दी सेवी प्रो० चन्द्रहासन हांचे लागी संपर्क जालो. प्रो० चन्द्रहासानीच रावमामाक 'कोंकणी स्वयंशिक्षक' बरोंचाक प्रेरण दिल्लेली. एक नमूनो जावनु दक्षिण भारत हिन्दी प्रचांर सभेन उजवाडायल्लें स्वयंशिक्षक तांचे मुकार आशीलें. राव मामान हिन्दी आनी कोंकणीची तुलना केली. ताचान करतना कोंकणी भासेचे व्याकरणाचें एक रूप तांचे मनांत उदेलें. तांगेली घरकारनी श्रीमती यमुना बाईनी तांकां पालव दिलो. तींवय हिन्दी प्रचारिका आशिल्लीं. तिंगेले आस्वदनान आनी विमर्शनान राव मामाक भरवंसो मेळ्ळो आनी ल्हवू ल्हवू स्वयंशिक्षक तैयार जालें.

तरीय हें कोंकणी-हिन्दी स्वयंशिक्षक उजवाडां हाडूक आनीकय दिस लागले. 1975 वर्सा रावजीनी 'कोंकणी भापा इन्स्टिट्यूट' स्थापन केल्लें; उपरान्ते त्या संस्थेचे पैलै प्रकाशना रूपान स्वयंशिक्षक भायर हाडलें. मागीर कोंकणी-इंग्लीश स्वयंशिक्षक आनी कोंकणी-मलयाळम स्वयंशिक्षक उजवाडायलीं.

हें स्वयंशिक्षक बरैतनाच रावजीनी व्याकरण तैयार केल्लें. हें व्याकरण कोंकणी शिकप्यांक प्रयोजना पडचें तसलें. कोंकणी पदरचनेचे आनी वाक्य रचनेचे बुनियादी नेम हे व्याकरणांतु स्पष्ट करनु दाखयल्यात. 1977 वर्सा हें पुस्तक उजवाडां आयलें.

व्याकरणाक अनुबन्ध जावनु ताणी तैयार केल्ले उतरावळि 1993 वर्सा प्रकाशन केल्ली.

हें न्हन्तना 'रण्डिडङ्ङपी' नावांचे मलयालम कादंबरीचो अनुवाद केल्लो; अनुवाद उत्तम जालेल्यान तांकां केन्द्र साहित्य अकादमीचो पुरस्कार लाबलो.

'वेंकटेश कल्याण' आनी 'गोड्डे रामायण' हीं पुर्विल्लीं काव्यां उजवाडावंचे खातीरीय तांगेलीं जायतीं वर्सां लागलीं.

अशी लोकगीतांचो हो झेलो पडून गेल्लो. कशेंय जावूं, आतां हाकाय मोचन मेळ्यां.

ह्या झेल्यांत पाळ्णीं, शिशुगीतां, खेळ गीतां, बालवाडी गीतां, पौराणिक कथा पात्रांचे सेभवांचे आधारार आसचीं गीतां, भक्ति गीतां, देवमाहात्म्याचीं गीतां-अशी तरातराचे गींत आसात. नीति गीतां लागी लौकिक विपयांचे गींतय आसात. थोडे गींत फुडेच प्रचार सभेन उजवाडायल्ले लोकगीतां-झेल्यांत आयिल्ले. पुण सगळे गींतांचेर प्रो० रावमामाले संशोधनकलेचो प्रभाव देखूं येता. देखून सहृदय वाचप्यांक हो झेलो भौ अपरूप जावनु दिसतलो म्हळेल्यांत कांयच दुबाव ना. जशी वेंकटेश कल्याणार आनी गोड्डे रामायणार तांगेली सूक्ष्म दृष्टि पावलेली, तशीच ह्या गितांचेर पावलेली आसा.

केरळांत लोकगीतांचेर जनांलें तात्पर्य जागयलेलें प्रां. जूजे पेरैरा नांवांचे प्रशस्त विद्वांसान. 1967 वर्सा ते केरळाचे भोवंडेक आयिल्ले. ताणी कोची आनी भोवंतणी वचून वायलांक-दादल्यांक मेळ्नु थोडे-भौ गींत टेप करनु घेतिले. हे गींत प्रो० पेरैरा मागीर अपले बरपावळींत मेळ्यताले आनी भाषणांत म्हणून आयकयताले. तशे जायते गींत सहृदयाले मनाक अपडून गेल्ले.

1966 वर्सा कोची कोंकणी प्रचार सभा स्थापन जाली. सभेचे कार्यदर्शी श्री पुरुपोत्तम मल्या हाणी व्होड प्रयत्न करनु जायते गींतं रिकार्ड केल्ले आनी 46 गीतांचो एक झेलो 1976 वर्सा प्रकाशन केलो. मागीर 1993 वर्सा परूर पेरूंपडन्ना कोंकणी साहित्य समाजेचे वतीन श्री के. सुब्रह्मण्यम हाणी 'श्रावोण गोड्यां होराणे गीतक ' मलयाळ्म लिपींत उजवाडायलें. तांतु मद्दें रावमामान 1988 वर्सा 'वेंकटेश कल्याण' आनी 1989 वर्सा 'गोड्डे रामायण' उजवाडायर्ले. आतां हें संकलन तुमचे हातां पावल्यां.

लोक साहित्य पुंजावप म्हळेलें कांय सरल-सहज कायरीं न्हय हांगा-थांगा, गांवां-गांवां, खोंपियां-खोंपियां वच; दादल्यानी-बायलानी म्हणचे गींत आनी उलौंचीं उतरां कान दीवन आयक आनी रिकार्ड करि. मागीर तशी रिकार्ड केल्लेलीं सामकी संशोधन करनु प्रकाशनाक तैयार करि; दाम वेच करनु छापय आनी रसिकांचे मुकार पांवंय. असलें कार्य करूक वावुर केलेल्यांकच ताचे कष्ट कळतले. कोंकणी लोकगीतां सोदून गेलेल्यांक हें कळतायच. पुण ह्या कष्टांचे अंतिम फल कितलें अमोल आनी अमृतमय आसतलें म्हळेलेंय कळतल्यांक कळता.

जनांचे जिबेर खेळचे गींत, म्हणियो, काणियो इत्यादीक सर्वय मेळ्नु लोकवेद म्हणु ओळखतात. वास्तव सांगल्यार जनपद संस्कृतीचे समग्र रूप लोकवेदांतु मेळता.

भारतांतु लोकवेदाचें महत्व आतां आतां आमी समजूक लागल्यात. फुडे हाका उचित महत्व लेकीना आशिल्ले. साहित्य, संगीत, कला इत्यादिका संबन्धीं जिवेक महत्व दीवुंनातिल्लें बरवन दवरलेल्याक महत्व दिताले. तरि आतां तोण्डी साहित्याकय महत्व दिकुंयाक आरंबिल्यां. ही आतां फुलची नवी नदर.

खोलायेन पळयल्यार मानक लिखित साहित्येचें मूळ लोकवेदांतु मेळतलें. हाका एक उदाहरण सांगन. वाल्मीकि रामायण आमगेले भारतीय साहित्याचें आदिकाव्य म्हणु प्रसिद्ध आसा. वाल्मीकीन रचिल्या रामकाव्याचो आधार कवीले कालाक जनां मद्दें प्रचारित आशिल्ली काणी, हाचो पुरावो काव्यांतूच मेळता. वाल्मीकि रामायणाचे उपक्रमांतु वाल्मीकि -. नारद संवाद म्हणु एक सर्ग आसा. तांतु कवि नारदाक विचारता कि ह्या लोकांत आतां आदर्श

मनीस म्हणु कोण आसा? आनी ह्या प्रश्नाची जापे रूपान नारद लोकांत चलची रामकथा वाल्मीकीक सांगून आयकयता. संसारांतले समस्त क्लासिकल साहित्याचो आधार जावनु लोक-कथा आसात. अन्वेषण केल्यार असलीं जायतीं उदाहरणां मेळ्तलीं.

आनी एक गजाल सांगन. आमगेले लिखित साहित्यांत ग्रहां, नक्षत्रां, रूक, झाडां, वालीयो, जनावरां, सवर्णीं, फळां, पाल्ले, फुलां इत्यादी विशीं अनेक-अनेक सरस परामर्श मेळ्तात. हे सगळेच कवीले कल्पने थाकून उपजल्ले? न्हय. असले परामर्शांचे मूळाक जनांचे जिबेर घोलचीं उतरां, काणियो, म्हणियो इत्यादीक आशिल्ले आसूका. असले विचार कवीनी जना पासून घेतिल्ले म्हणु ह्या विपया विशीं चिंतन करचे म्हण्टात. हें आमगेले लिखित साहित्याचें लोकपक्ष. हाचें अध्ययन मोलादीक आसतलें. आमगेले संस्कृतीचें एक पूर्ण दर्शन हान्तुल्यान मेळूंयेत. आसूं.

हें पुस्तक वाचतना आपप्या मनांत आयिल्ले हे विचार हांवें तुमचे मुकार सादर केल्यात. हे गींत वाचूक, म्हणून आयकूक आनी आस्वादन करूक रसिक वाचप्यांक मनांथाकून आमन्त्रण दितां. कितले संपन्न सांस्कृतिक परंपरेंतु सौभाग्यान आमकां जन्मु मेळ्ळा म्हळेलें ह्या गीतांतुल्यान खूब स्पप्ट जाता.

मेगेलीं हीं उतरां खतम करतना, आनी एक गजाल सांगतां, ह्या गींतांचे भासे विशीं. हांतु मराठी भासेची आतिताय आसा म्हणु कोणाकय दिसूंयेत. ताका एकीच जाप. कोंकणी आनी मराठी शेजारी भासो. दोनीचोय प्रभाव आमगेले संस्कृतीर आसा. दोनीचेय मद्दें दिवें-घेवें खूब-खूब आसतलें. तांतु आजाप कितें? कांयच ना. मराठीवादीनी कोंकीणीचो निफट तिरस्कार करचे कालाक झगडीं जातालीं. आतां कोंकणीक अंगीकार मेळ्ळा; ती आपले स्थानार स्थिर जाल्या. आतां आमी

आपले परंपरेचें निज रूप पळोंयाक शकतात.

परमळीक फुलांचो हो तुरो कोंकणी मातेचे पांयांर समर्पण करनु प्रो० राव मामाले ह्या अमोल परिश्रमाक वांखाणसीतां.

जय कोंकणी

दयानन्दम,
तृश्शूर - 20
18-6-1995

पी.जी. कामत
अध्यक्ष
केरल कोंकणी अकादमी
कोची - २

INTRODUCTION

(Translation of the original in Konkani)

It is a matter of great pleasure to introduce this collection of Konkani Folk-Songs before the reading Public. In fact the publication of this book has long been awaited with enthusiasm by Konkani Lovers.

Prof. Rao must have enjoyed these songs even in his childhood through the lips of his own grandmother. A lover of music and a songster with a sweet voice and a deep sense of rhythm, he collected these songs several years ago. It is strange that they have been lying with him for such a long period of time. There is no reason for this, excepting that he was busily engaged in other urgent aspects of the development of Konkani.

Ever since Sri. Rao entered public life as a Rashtra Bhasha Prackarak under the inspiration of Mahatma Gandhi, whoever knew him as a Konkani and a script of its own. These inquiries actually pricked his conscience and urged him to try his hand at the pioneering effort of preparing a Grammar for his mother tongue.

By that time people like Narsim Pai of Ernakulam, R.C. Sharma of Pallipuram, Smt. Kamalammal of Ambalapuzha and R. Ranganatha Prabhu of Porakkad were in the field of Konkani. Of these Ranganatha Prabhu tried to prepare a grammar and also compile a dictionary. But howfar he succeeded is not known. Unfortunately whatever work he did has now passed into oblivion.

Fortunately Sri. Rao the Hindi Pracharak, came across Prof. Chandrahasan who was a veteran in the field of Hindi. Encouraged by the learned professor, Sri Rao began to work on a Konkani Swayam Sikshak, on the model of Hindi Swayam Sikshak prepared by the Dakshina Bharath Hindi Prachar Sabha. Comparison of Konkani with Hindi gave him a certain

understanding of the basics of Konkani Grammar. Also appreciation and criticism offered by his wife Smt. Yamuna Bai, also a Hindi Pracharika helped him to accomplish the task with confidence. But the publication of this Swayam Sikshak had to wait till 1975, when he himself established the Konkani Language Institute and put it up as its first publication. This book was in the Hindi Medium. Later English and Malayalam versions also were brought out. At the end of these books Prof. Rao has given some folk-tales, proverbs and vocabulary also.

Next to these Swayam Sikshak series came the Konkani Grammar in 1977. This is essentially a Learner's Grammar which gives the learner, correct ideas of Konkani Morphology and Syntax in a systematic manner.

Along with the Grammar he also complied a Vocabulary which was published in 1993.

In between he took up the translation of the famous Malayalam Novel 'Randidangazhi' for which he won the Kendra Sahitya Akademi Award.

'Venkatesh Kalyan' and 'Godde Ramayan' also claimed much of his time. It is because of these urgent engagements that the publication of the Folk-songs was delayed. But, as the saying goes, better late than never!

This collection contains a variety of songs - Cradle songs, Nursery Rhymes, Play-songs, Wedding songs, songs based on episodes form Epics etc. Some purely moral and secular songs are also there. Some have already appeared in print in the Prachar Sabha collection. Whether new or not, every item has had the benefit of being edited by Prof. Rao. Every sahridaya will feel grateful to him for giving the songs as authentic a version as possible which he has done in the case of Venkatesn Kalayan and Godde Ramayan too.

In Kerala interest in Konkani Folk-songs indeed in folk-lore itself was roused by Dr. Jose Periera during his visit in 1967,

when he went around Cochin and other places meeting people and gathering information about Konkani life, art, literature etc. in Kerala. During that sojourn he got recorded some songs, which he proudly included in his lectures and writings later. Soon Konkani Bhasha Prachar Sabha, established in 1966 also got interested in folk-songs, proverbs etc. As a result Sri. N. Purushottama Mallya, Secretary of the Sabha, edited and published a volume of Konkani folk songs in which Fortysix items are found to be included. This was in 1976. In 1993 Konkani Sahitya Samaj of Perumpadanna, Parur, came out with 'Srawon, Godyan Horane Gitak' in the Malayalam script. In between Prof. Rao had published 'Venkatesha Kalyam' in 1985 and 'Godde Ramyan' in 1989. It is only now that he is coming forward with his collection of falk-songs.

Collection of folk-lore, is indeed a very hard task, going from place to place from house to house, hut to hut, coaxing people to speak and sing and getting the material thus collected properly recorded. It is much more difficult to sift, edit and publish the corpus thus recorded. In the matter of Konkani how difficult it is only those who ventured into the field can know. But however stupendous the task is, the outcome will certainly be enchanting and valuable.

Folk-lore which includes folk-songs. proverbs, folk-stories, folk-beliefs etc. truly represents the total culture of the people. It is only recently that this subject is receiving proper attention in India. Formerly only standard established literature in the written form standard established literature in the written form used to be considered worthy of serious study. Now this view has changed giving way to the study of folk-lore also.

Another important point also needs to be recalled. Standard literature itself has folklore at its base. For instance. Valmiki Ramayana which is considered as Adi Kavya of Sanskrit has the story of Rama which was current among the people at the time of the poet. This can be inferred from the indroductory

part of the Epic itself where Valmiki enquires of Narada about an ideal man and Narada narrates the story of Rama to him. This is true of all classical works of world's Literature.

There are innumerable references to heavenly bodies, animals, birds, trees, plants, flowers, fruits etc. in our ancient as well as modern literatures. These were all borrowed from the folk and later got wide currency and acceptance on KAVI SAMAYAS. A study of this folk aspect of our standard literature will be highly rewarding.

I have been placing before you some ideas that arose in my mind, while reading th book. We are really thankful to Prof. Rao for having presented these traditional songs to us. Invite one and all to read them, hear them sung, think about them critically so as to have a glimpse of the culture into which we are lucky to be born.

Closing these words I would like to make a reference to the language aspect of these songs. Some may feel there is a strong element of Marathi in them. There is nothing to feel astonished about it. After all Konkani and Marathi are so near to each other. They can have give and take to any extent. The quarrel was there only when some people were out to negate the very existence of Konkani. Now that Konkani has been fully recognised and established, we need to look at out tradition in the proper background.

With exuberent sense of joy I place this bouquet of sweet songs at the lotus-feet of Mother Konkani.

Jai Konkani

P.G. KAMATH
Chairman
Kerala Konkani Academy
Cochin-2

Dayanandam
Trichur-20
18.6.1995

केरळांतलीं कोंकणी लोकगीतां

एक भाशेचें प्रारंभकालाचें साहित्य गद्यरूपानय पद्य रूपानय रचल्लें दिस्टी पडता. देखून भाशेचें स्वरूप गद्य कि पद्य म्हण साहित्याकारां मद्दे विभिन्न अभिप्राय आसता. साहित्याचो आरंभ गद्य रूपान जाला किं पद्य रूपान हाचें पासून इत:पर्यन्त एक निर्णयाचेर साहित्यकार पावले नात. आपणाले विकार आनी विचार दुसर्यांक समझूचे भाशेन आविष्कार करचाक प्रारंभार मनिश्यान साहित्याचे गद्य रूप स्वीकार केलें. असी मानयेत. गद्य रूपाचीं ह्या प्रकारांची विवरणां अर्थ संपुप्टीन आनी आशय सौप्ठवान चमत्कारीक आसून सांगतल्याचें अथवा आयकतल्याचें मनाचेर ताचो प्रभाव दृढतकायेन पडून आसतना. थंय 'म्हण्णीयो' साहित्य रूपाचो उदय जालो. आम्च्यो भासो सर्वय ह्या चमत्कारान भरपूर आसात. ह्यो ठेठ गद्य रूपान जावं पद्य रूपान जावं न्हय आसात. पुण दोनीचेय समन्वीत स्वरूप आसात. तांचें उच्चारण करचें वेळार तांकां एक प्रकाराचो ताळक्रम आसा. अशें समझता. हो ताळक्रम दीर्घ लघु करुन भासेचो व्यवहार करचाक साधारण भासे रूपां सून एक प्रकाराचें भिन्न रूप भासेक प्राप्त जालें. हेंच एक भासेचें साहित्यीक रूप आसा. तशी ह्या संदर्भात साहित्याचें आदिरूप त्या भासेचो पद्य रूप म्हण स्थिर जाता. साहित्याचें हे पद्य रूप आदिकालाक लान लान खण्ड करून प्रकट जालें. समाजाचे भावनाशक्तीं सून ताका संगीताचें रस, ताळ, लय आनी गुण प्राप्त जाले. ह्या प्रकारीं ग़द्य मधुर जालें. पद्य कविता जालें.

कोंकणी साहित्याच्यो म्हण्णीयो आनी तांची लोकगीतां साहित्याचे हे विशिष्ट गुण प्रकटायतात. कोंकणी साहित्याचे इतिहासांत समाजाचे आत्मनिष्ठ आनी सत्यशील जीवनाचीं सीधा. सरळ आनी प्रभावपूर्ण चित्रां दिस्टी पडटात. भासेंत कांय अलंकार श्रृंगार ना. भावनेक आनी कल्पनेक ह्या. शाखेन्त सुवात ना. चढकरन तांत पवित्र आनी साधारण जनजीवनाचीं पडीवबा पळेलीं दिस्टी पडटात. कोंकणी साहित्याचे ह्या आदिम स्वरूपांत कोंकणी लोकांचें जीवनाचो उदय आनी विकास आनी ताचो परिणाम. म्हळयार मानव-जीवनाचे संपूर्ण चित्र झळकता. दिस्टी पडता. सरळ ललित आनी शालीन गुण युक्त ह्या कोंकणी लोकगीतां कोंकणी कवितेच्यो पयल्यो आंकुर्यो दिसतात. त्याच प्रमाण कोंकणी लोककथांत कोंकणी गद्याचें आदिम स्वरूप दिस्टी पडटा. मानव हृदयाचें विकार सुमधुर ताळार सारचा मृदुल आवाज ह्या साहित्य स्वरूपान्तल्यान आयकुंक पडटा.

सोळाव्या शकड्याचें उत्तरार्द्धान्त गोंयचो सारस्वत लोक सावार करन केरळांत येवन रावलो. तांत ब्राह्मण. क्षत्रिय. वैश्य आनी शूद्र जातीचो लोक आशिल्लो. हांचें मद्दे हांची

मायभास कोंकणीचो म्हण्णीयांचो लोकगीत आनी लोककथा. हांचो खूब प्रचार आशिल्यो. पिळगेन पिळगीं चलून येवचें हें लोक साहित्य एकठावन ताचो एक संपूर्ण संग्रह तयार करचो प्रयत्न आतां मेरेन मुख्य करन कांय जालो ना.

केरळांतलीं कोंकणी लोकगीतां

हेंच ह्या निबंधाचो विष्य. कोंकणी लोकांची वसती जंय जंय आसा थंय म्हांतार मनश्यांचे विशेष करन बायलांचे जिबेर लोकगीत घोळ्नात. ह्या गीतांनल्यान कोंकणी लोकांची दायज, चालचलवण, तांचो इतिहास, तांचेर आयल्ले संकष्ट आनी तांणी अनभविल्लें जीवन हांचे, सम्यक् दर्शन मेळटा.

केरळांतलीं लोकगीतां पासून चिन्तन करचें वेळार सर्व प्रथम लोकगीत सोभीत सुन्दर 'गड्डे रामायणा' चो उगडास येता. हें लोकगीत आदिकाव्य वाल्मीकी रामायणाक आधारून रचलां. हिन्दू लोकांचो देव विन्घेश्वर हांची प्रार्थना सयत काव्य सुरू जाता.

ड़ओम् नमो गणपते पार्वती नन्दन गा,
दुसरें नमन करूं गुरूचे चरणींगा,
तिसरें नमन करूं तिनीय त्रिभुवनंगा,
... ...
... ...
... ...
... ...
तेरवें नमन करूं तेतीस कोटि देवांगी.

उपरांत श्रावण पितृभक्तिचें विवरण सयत रामकथा प्रारंभ जाता.

'जा चन्दाची कावडी श्रावणाचे खान्दींगा.
काशि जात्रा करनु श्रवण हिण्डुक लागलोगा.
हिंडता, हिंडता घोर वनान्तु पावलोगा,
त्या वेळां जा चन्दां दोगंय श्रावण बोलतींगा.
'अरे पुता श्रावण तान लागलीगा,
पाणी नातिल्लें प्राणु कंठी पावलोगा.

अशी काव्य मुखार चलता. आठ अध्यायानी संपूर्ण रामकथा सोंपता. 'ओंवी' छन्दाचे नेमार वळींचं निर्माण जालां. वाद्यवोप समेत कोचींत आनी आसपासचे सारस्वत वाड्यांत शिग्मो आनी होळी उत्सव जातात. होळी उत्सवा वेपार कोचीचे वैश्य सारस्वत 'अमरावती' नांवाचे तांचे वाड्यांत हें लोकगीत गायन करतात. ह्या काव्यांत स्त्रियांक संबोधन करन म्हणच्यो वळ्योय आसात.

'आयकाय गे बायलान्दो रामु वना गेलोगा.'

अक्षरज्ञान नातिल्ले बायलां मद्दें रामकथेचो प्रचार हाडचे खातीर मुख्य करन हें लोकगीत रचलां. अशीय अनमानयेत. मराठी, संस्कृत आनी कोंकणी ह्या भासांत पारंगत कवी, प्रत्येक काव्य रसाचे गुणाक अनुसरून भासेचो प्रयोग करचाक दाष्टीक आशिल्लो म्हण काव्य स्पश्ट करता.

हें लोकगीत केन्ना, कोणें निर्माण केल्लें, हें सांगचे दुष्कर. हांत मलयाळी शब्द कांय नात. केरळांत आयल्ले कोंकणी मराठी भासेन्त प्रवीण आशिल्ले. पोर्तुगीज येवंचे फूडें गोंयची सरकारी भास मराठी आसुंक जाय. तीच साहित्याची भासय आसुंक जाय. केरळचे मलयालम् भासेचो प्रभाव कोंकणीचेर पडचे फुडें ह्या लोकगीताची रचना जाल्ली आसयेत. केरळचे कोंकणीचें लिखित स्वरूपाचो सर्वप्रथम नमूनो आमकां ह्या काव्यान्त प्राप्त जाता. कोंकणी भासा आनि साहित्य हाचे इतिहासाचेर अनुसन्धान करचे पंडितांक हें लोकगीत एक मोलादीक निधी आसा.

हाताचे ताळार गायन करचीं लोकगीतां 'फुगडां' अथवा 'फुगडीं' नावान केरळचे कोंकणी लोकगीतांत प्रसिद्ध आसात. 'फू-गडी', 'फू-गडी' म्हणत चेलियानी अथवा चेर्हुवानी बायलानी आनन्दान नाचपाचो एक खेळ आसो. हांत दोगं-दोगं अथवा अधीक, एकमेकाचे हात धरन गर् गर् फिरतात आनी तोण्डान 'फुगडी फू' शब्द काड्न ताळ धरन उडक्यो मारन नाचतात. हो खेळ होळी आघोपा वेळार सारस्वत कुटुम्बी लोकांचे स्त्रियां मद्दें चलता. शेतकार कुटुम्बी फुगडीं गावून आपणाले खोतांक आनन्द दितात आनी ताका लागून तांचे परिहास करतात. तशीं फुगडां गीतांत आनन्द आनी परिहास, दोनीय मेळन आसात. पळेयात:

'दुद्दी बाळे दुद्दी खोतान धराक हाळेल, चेलियेक, तिका नामू बुद्धी'.

कुटुम्बी लोक आनी तांचे खोत हांचे सामाजीक जीवनाचें कठिन टींका आनी परिहास करचीं हीं फुगडां कोंकणी भासेचीं अमूल्य रत्नां आसात. फुगडां गायन करत करत, नाचून खोताक आनी खोतणीक परिहास करची स्वतंत्रताय ह्या दास जनांक आशिल्ली म्हणूय दिसता. केवल खुशीन म्हणचीं फुगडांय आसात.

१) 'वायपेकारा योग, फुल्लां पग्मळु घेगा'.

२) 'वाटें नातिल्लें जेवंचें कशीं, गिण्डी नातिल्लें आवंचें कशीं ?'

केरळचे सारस्वत समाजांत प्रचारार आसचीं सुमार घटनाप्रधान लोकगीतां आसात. हांत 'वळार' 'गणपतीचो लाडू' 'कृष्णलीला' 'भोवाळी गाय' आदि लोकगीतां कांय घटनेचेर आधारून आसात.

एक सन्देश काव्याचीं सर्वय लक्षणां 'वळार' नांवांचे लोकगीतांत मेळून आसात. काव्याची नायिका रुकमिणी लग्न जावन आपणाले मांवांचे घराक आयली. तिका बापान अन्दण-विन्दण सर्वय दिल्लें, पुण ताक घाण्टचाक खबलो दिल्लो ना. मांवाले घरकारी गोपालक आशिल्ले. खबल्या खातीर केन्नाय तिचो नणन्दां जाओ सगटय तिका हिण्सायनालीं. रुकमिणी ताचान व्हड दुख्ख पावलीं. परन्तु बापाचे घराक हें खबर सागून धाडूक तिका कोंणंय मेळ नें. एक दीस तिणें वाटेन वतल्या एक वडाराक देकलो. तिणें ताका म्हळें.

'वाटेन वतल्या, वाटेचे वळारा रुकमिणीं कुळरां वोलावीलां'.

परन्तु वळार तिजें घर-दार कांय नेंण, तो जाप दिता.

हांवं नेणवाट, हांवं नेंण तीट, हांव नेंण रुकमिणी मायी-बाप.' आतां रुकमिणीं ताका सांगता.

'एक धारीं चंपा, एक धारीं आम्बा,

तें घर रुकमिणी बायीबापा.'

अशी संवाद रीतीर ह्या लोकगीताची रचना आसा. उपरांत वळार रुकमिणीचे कुळारा वता. रुकमिणीचो संदेश तिचे माय-बापाक जाणयता. परन्तु घरकारी कोंणंय तिचे संदेशाक लागून तिचे घराक वचाक तय्यार ना. आखिर रुकमिणीचो भाऊ व्यापारा थाकून घराक येताकूच भयणीचो सन्देशु आयकून तुरन्त भायर सरन तिचे घराक पावंता. दूरासून येवंचे भावाक भयण रुकमिणी स्वागत सत्कार करता.

'दूरा जा थाकूनु वंधु जो देखीला,
पाटु जो सोडीला सुवर्णाचो,
येक हातीं तांविया, एक हातीं पाडवा,
पाय धुयता वन्धुवा रुकमिणी.'

पाय धुयंचे वेळार भयणीचे दोळ्यान्न दुखां आयलीं. हें पळवनु भाव तिका विचारता.

'आजी इतें जालें रुक्मिणी भयणी ?'
त्या वेळार रुकमिणी भयण जाप दिता.
'अन्दण-विन्दण दिल्लें मूरे भावा,
खवल्या खातिरी मांयों हिणसिंतीं,
मांयो रे हिर्णासर्ती नणन्दो जाओ दिंतीं.
शेचारघरच्यो बायलो व्हय व्हय म्हणतीं.

हें आयकचाक भावान तुरंत थयंच शेठीक वैसोवन सुवर्णांचो खवलो आनी रुप्याची दोरी घडोवन दीवयली. रुकमिणी आतां आनन्द पावली. खवल्यान तिणे ताक घाण्टुक प्रारंभ केलें. गीत अशी समाप्त जाता.

'सुवर्णाचो खवलो रुपयाची दोरी,
ताक घाण्टिता गोरी रुकमिणी.
ताक चाळ्ता ताक चाळ्ता
खवल्या लागलो गूळो,
तांतु देकिला तिळो कुंकुमेचो'.

रुकमिणीचें, माय-वाप. कोणेय तिची मागणी आयकचाक तय्यार जाले ना. परन्तु भावान तुरन्त येवन तिचे मागणी साध्य करून दिल्ली. तिचीं दुखां दुरा करून दिल्लीं. भाऊ आनी भयण हांचे मद्दें आसचो पवित्र आनी निर्मल स्नेह भावना संपन्न गीतकारान उत्कृष्ट नमूनचेर प्रकट केला. मात्रन्हय, आजीय अन्दणाखातीर आत्महत्या मेरेन करचें खवर प्रतिदिन आमी समाचार पत्राचेर विशेष करन सारस्वत ब्राह्मण समाजांत स्त्रीधन (dowry) सम्प्रदायाक परिहास करन, त्या खातर आमचेगेल्यो चेलीयां लग्नाची उपरान्त मावाले घराक भोगचे दुख आनी संकश्ट सुन्दर, सरस आनी संवेदनशील रीतीर ह्या लोकगीतांत स्पश्ट केलां. हें कळंक आजीय धुवन-पुसून दूरा करचाक समाजाक जाले ना म्हळेलेंच गीतकार संकेत करता. इतर आधुनिक भारतीय भासांत सन्देश काव्याचें निर्माण जावंचे भो फुडेंचे कोंकणी भासेंत सन्देश काव्याचें बीं उपजलें. हें कोंकणी भासा प्रेम्यांक व्हड गौरवाचें खबर.

गणपतीचो लाडु

नावांचें लोकगीत केरळाचे कोंकणी समाजांत चड प्रसिद्ध आसा. गोकुळांतली एक गापी बालक कृष्णाचे दुर्गुण दूरा करचे खातीर माय यशोदाक उपदेश दिता. ती प्रारंभार यशोदेक सांगता.

'यशोदी सुन्दरी, कृण्णु वायटु भारी
करता गो मूरारी सांगता तुका.'

तिचे उपदेश प्रमाणी यशोदा माय चेरडाचे वायट गुण ना जावंचे खातीर गणपतिक तृप्त करचाक लाडु आनी मादक निवेद्य करता आनी तं हाडून पूजं वेळार गणपतिचं मुखार दवरता. हे देकचाक कृण्णु यशोदेक लाडु मागता. यशोदा पुताक मांगता:

'पूजा जावो पुता
दीन तुका लाडु हात भरनु.'

अशी सांगून ती धूपदिपाक इंगाळ हाडचाक वता. त्या वेळक कृण्णान लाडु आनी मोदक सर्वय खेल्ले. इंगाळ घेवन पावंचाक थंय मोदक कांय ना. कृण्णु तिका मांगता:

'भायर तूं गेली, हजार उंदीर,
आयले हांगा थोर, सत्य सत्य.'

तान्तु येकु थोरू उन्दीरू आशिल्लो. ताजं फाटीर वैसल्लो भयंकरू.

'आंगाक सिन्दूरू लायला भयंकरू
पाशांकुश धारू कोण गे तो?
गणपतिचो लाडु घेवनु गेल्ला चोरू
हांव गुणात्कारू जाल्लो देवा.'

वालकालीं उतरां आयकून यशोदा मांयक कोप आयलो. तिणे ताका तोण्ड 'आं' करचाक सांगलें. आनी एक थापट मारलें. कृण्णान रोडून तोण्ड 'आं' केल्लें. यशोदान वालक कृण्णाचे तोण्डान्त पूराय ब्रह्माण्ड पळयलों. भूत, गणपति सर्वय थंय दिप्ट पडलें. तें सर्वय तिका सांगतात दिसता कि 'कृण्णु विण्णु' म्हण.

यशोदेक कृण्णाचेर आमचो पुत्र स्नेह, गोपीयांक कृण्णाचेर आमची भक्ति आनी श्रद्धा ह्या गीतांतल्यान प्रकट जाता.

कृण्णलीला

केरळांत प्रचारा आमचें एक मरळ कोंकणी लोकगीत. हें लोकगीत कृण्णाचे भुरगेपणाक आधारून रचला. यशोदा मांय गायक धार काडटा. कृण्णु दूद पिवंपाक आशेवन, खुशीन हासून यशोदा कडेन येता. तो यशोदेक चुंबन करता. यशोदा वालक कृण्णांक खोल्लो भरन दूद दिता.

उपरांत कृष्णु आंगणांतली रेवं खाता. यशोदा कोपान ताचे तोण्ड विसकळावन पळयता. तिका कृष्णाचे तोण्डांत चौदाय लोक दृष्टि पडटात. ती भियंता. हो बालकृष्णु त्रिलोकनाथ म्हण ती जाण जाता. हीच ह्या लोकगीताची कथावस्तु. हांत कृष्णाचे परब्रह्म स्वरूप दाकोवंचो प्रयत्न जाला.

भोवाळी गाय

केरळचे कोंकणी लोकगीतांतली आनी श्रेष्ठ रचना आसा. हे लोकगीत सत्यनिष्ठ आनी सत्य, धर्म हांचेर चड बळ दिता. मानव जीवनाचे तत्वज्ञान, दूसरे प्राण्या विशीं मोग आनी त्याग करपाची तयारी ह्या गीतांतल्यान प्रकट केल्या. जल्मान जानवर जाल्यारीय सत्य निष्ठर आशिल्ली ताची उत्कण्ठ पळोवन दुष्ट हिंस्र जन्तु वाग एक गायक मुक्ति दिता. आनी त्या गायक आपणाली भयण आनी वासराक आपणालो भाचो अशी मानता. थोडे करन हीच ह्या लोकगीताची कथावस्तु.

एक घटी मुटी गायक देकून एक वाग तिका खावंचाक तय्यार काडटा. गाय ताका सांगताः

'आगा आगा वागा, माजो तानी आसा दुवो एकु पानो दिवनु ताका भूख राखावे.'

वाग तिका दुव्याक पानो दिवन येवंचाक अनुमति दिता. गोठ्यांत पावन गाय दुव्याक सांगताः

'सुरमुरी पी रे पूता, दूदाचे घोष्ट, फायचे दिवस पुत्रा, भोगुचे कष्ट.'

भाषे प्रमाणी गाय वागा कडे वसपाक तय्यार जाना. दूवो तिका सोडना. दोगंय मेळन वागा कडेन वतात.

"भोवाळी चमकता मुखारि,
दुबो चमकता मागलान
येता येता म्हण वागु वाट राखता."
"आगा आगा वागा तूं भोवाळेक खागा,
राख माजे दुवायाक त्रासेक येवन्ती."

जींव जन्तु जाल्यारिय भोवाळेची सत्यनिष्ठ कसली पळयात! हें आयकपाक दुवो सांगताः

ड़आगा आगा वागा तूं दुबायाक खागा,

राख माजे भोवाळेक सोडुनु दीगा.ड़

हें अजाप दृश्य देकचाक, हिंस्र जन्तु वागाचें मन मेंणा भाशेन कडून आयलें. ताका भगवान बुद्धाची भूतदया समजली. ताजें मन परतलें.

ताणे म्हळें :

ड़भोवाळी माजी भयणि म्होणु

दुबो माजो भाचो,

तुमी दोगंय राज कर्याय वनां मजारी.ड़

एक हिंस्र जनावरांत लेगींत त्याग, दया, आनी मोग हे गुण उरतात. पुण ईश्वरागेली श्रेष्ठसृष्टि मनीस हें विसरता म्हण हें गीत आमकां उगडास करयता.

आतां हांगा मनशाचे सभावगुण वाडोवन हाडचे खातीर सहायक घटनाप्रधान लोकगीतां पासून चर्चा केल्या. आनी लग्नावेळार म्हणचीं केरळांतलीं एक दोन कोंकणी गीतां पळेवया. हीं लोकगीतां शोभाने आनी गोवूळ नावार प्रसिद्ध आसात.

व्हारडिके मांटवांत लग्नाचें आखीर व्हर उवारप म्हळेलें मंगल कार्य जाले उपरांत एक सुमंगली व्हरता-व्हकलेक दीवे दाकोवन मंगलाचरण करता. त्या समयार माण्टवां उपस्थित शुभमंगलीयो गीत आलापतात. हे गीत 'शोमाने' नावार प्रसिद्ध आसात. व्हरता-व्हकलेक सर्व मंगळ्य देवा लागीं मागचीं-मागणींचें विचार ह्या गीतांत आसात. ह्या गीतांत चड करून अवतार पुरुषांचे गुण गायतात आनी नवदंपतिक मंगळ मागातातः

ड़गोवाळेलें दूद लोणी चोरेल्याक गोपस्त्रियांचे मदें नाचु केल्येलाक.

कदंबा शाखावयर चडुनु बैसल्याक

गोपस्त्रियांचे मुकार मुरळी वाजिल्याक

वाजप सयत आर्ति दाकयाय, शोमाने.ड़

व्हरेत-व्हकलेलें घर भरणिके समयार म्हणचे गोवूळ नांवांचे गीत आसा. व्हरताची भयण व्हरतान गृह प्रवेश करचे वेळार दार आडायता आनी भाचें धुवेक तिचे पुताक लग्न करून दितां म्हण प्रतिज्ञा करून दारार सून दूरा सरता हेंच ह्या गीताचो विषय.

'व्हराण बचून लग्न जावंक

घर भरणिके समयारि भयणिन

धरलें कवड सांगतां आयक.'

ती भावाक सांगता, भाऊ तिका उत्तर दिता. भयण कवड मोडता. व्हरतालो गृह प्रवेश जाता.

भाऊ आनी भयण हांचे मद्दे जो संबंद आनी स्नेह आसा तो फुडेय तांचे संतानां वाटेन अस्तित्वांत आमचे होच ह्या गीताचो उद्देश्य दिसता. भारतांत सत्याग्रह अथवा घेराव नावान कार्य सुरू करचे फुडेच कोंकण समाजांत ही रीत चालू आशिल्ली म्हण ह्या गीतां मून स्पष्ट जाता.

ह्या लोकगीतां शिवाय कोंकणींत ल्हान भुरग्यांखातीर रचल्लीं अनेक लोकगीतां आसात. भुरग्यांक पाळ्यांत दवरून तांकां न्हीद येवपाक जूं काडून म्हणचीं गीतां पाळणेगीत नावार आसात. परंतु कोंकणी भासेचीं पाळणेगीतां भो अपरूव. चड करून मराठि आनी कन्नड भासांत रचल्लीं पाळणेगीतां प्रयोग करतात. ह्या शिवाय राम भक्त त्यागराजान रचल्ले पाळणे-गीताचोय प्रयोग करतात. ते गीत अशी सुरू जाता.

'राम जो जो रामा
आनन्दा धन जो जो रामा.'

अवतार पुरूष श्री रामाची स्तुती करून आखीर भक्त त्यागराज अशी गायता :

'राम जो जो त्यागराजा
राम जो जो भक्त समाजा.'

मराठि भाशेन रचल्ले एक पाळणेगीताचो केरळांतले कोंकणी समाजांत खूब प्रचार आसा. गीताचो प्रारंभ अशीः

'बाळ जो जो रे
कुलभुपणा, दशरथ नन्दन,
निद्रा करि बाळ.'

कन्नड भासेचे एक पाळणे गीताचो प्रारंभ अशीः

ड़जो जो देवकी देवीय कन्दा
जो जो गोवर्धनधारी मुकुन्दा
जो जो मुनिजन हृदयानंदा
जो जो कृष्णा वालमुकुन्दा... जो जोड़

ठेठ कोंकणींत रचल्ले पाळणेगीत आज मेरेन सोदून केवल एक प्राप्त जाला. तें श्री रामाचे भुरगेपणाचेर आधारून आसाः

जो जो रामा
दशरथाचे पुत्रा... (जो)
रामा दवर्ल्लो पाळ्यान्तु,
कौसल्या दवरता हातान्तु,
सन्तोषु पांवता मनान्तु... (जो)
पाळ्यां दवरलो रामाक,
जूं काडताय पाळ्याक
फोव दिताय चेरडुवांक... (जो)

ह्या शिवाय भुरग्यांक खुश करचे खातीर गायन करचीं गीतां आसात. गीतांचे एक दोन नमूने सकल दिल्यातः

१. धल पुता धल
धतां धतां भागलो,
केकीं खावंक लागलो,
केकीं जालीं गोड
पुतान खेलीं देड
आके दिल्लो कुटूको
कोणा फाटीर डुमको?
आके फाटीर डुमको.

२. आपो नन्दो तुपो नन्दो
तुपान्तुल्यो रोंटयो खायाय
ओ नन्दो तो नन्दो खान्द्यार्यो
गज वज मल्लिके मल्लिके
पीट वाटून कालोव्या कालोव्या
पिटां पळ्ळे वरोडु वरोडु.

म्हान्ताराय्ये करोड्डु करोड्डु

म्हंतार गेल्ली रानां रानां

पुतु जालो काना काना

आयज कोंकणस्थ जनं गोंयां भायर केरळ, कर्नाटक आनी महाराष्ट्र ह्या वाटारांत पातळून आसा. विंगड विंगड वाठराचे कोंकणी सामाजांत लोकगीत प्रचारार आसात. पुण ही बहुमूल्य संपत्ति एकटाव करन सांवाळून दवरपाचो प्रयत्न इत:पर्यंत जालो ना. हां, एक एक वाठरांत चड उणे यत्न जाल्यात व्हय. आनी आजय चालू आसात. परन्तु अशी करचान काम पुरा जायना. हें समग्र धन सुंदर रूपान राखून दवरची पद्धति घालूंक जाय. एक एक वाटारांतलीं लोंकगीतां एकटावन लोंकगीत संग्रह उजवाडावंक जाय. अशी केल्यार एक एक वाटारांतलीं लोकगीतां आमचे मुखार येतलीं. त्या उपरांत एक एक वाटारांतले लोकगीतांचो अभ्यास करून समस्त कोंकणी साहित्याचो लोंकगीत संग्रह तयार करूक जाय. अशी केल्ले मात्रान कोंकणी साहित्याचो आनी संस्कृतायेचो एक मोलादीक विभागाचो विकास जावन आमचे आमकां दायजाचे महत्व कळतलें.

आर. के. राव

मांडावळ

भक्ति गीतां

खेळा गीतां (Kindergarten Songs)

पाळणे गीतां (Lullabies)

1. वळार

रुकमीणी	:	वाटेन वतल्या, वाटेचे कळारा,
		रुकमीणी कुळारां बोलावीलां
वळार	:	हांव नेण वाट, हांव नेण तींट,
		हांव नेण रुकमीणी मायी-बाप.*
रुकमीणी	:	एक धारीं आंवा एक धारीं चम्पा,
		तें घर रुकमीणी मायी-बापा.

(वळार रुकमीणीचे कुळाराक पावंता. थंय तिजे बापसूक मांगता)

		हांतुण मांचार पळ्ळेल्या रुकमीणीचे वापसू.
		रुकमीणी धूवेन बोलां सांगलां.
वापा	:	खांडि भरी हाडीन, कुंभेरी मोडीन,
		त्यावेळि त्या रुकमीणी धूवे बोलावीन.
कळार	:	खाटल मांचयार वैसल्ले, रुकमीणीचे आवमू,
		रुकमीणी धुवेन, बोलां सांगलां.
आवसु	:	खांडि भरी हाडान, कुंभेरी मोडीन,
		त्यावेळि ते रुकमीणी धूवे बोलावीन.
वळार	:	गुल वावल्यानि खेळतल्ले, रुकमीणीचे भयणी,
		रुकमीणी आकान वोलां सांगलां.
भयणि	:	गुलवावल्यां हाडन्ती, खेळ जो खेळन्ती,
		त्यावेळ त्या रुकमीणि भयणी वोलावन्नीं.
वळार	:	भाणमीर पाटां करतल्ले, रुकमीणीचे भावजे,
		रुकमीणी नणन्देन, वोलां सांगलां.
भावज	:	एकि मडकी चडयन, एकि मडकी देवयन,
		त्यावळि त्या रुकमीणी नणन्देक वोलावीन.

---

*कुलगोत्र

वळार : आंगडविंगड वतल्या, रुकमीणीचे भावा,
रुकमीणी भयणीन बोलां सांगलां,

भाउ : हाड्यारे गंगाळं, न्हाणियां भरया पाणी,
आपण वतां घरीं रुकमीणी.

(दूर सून येवंचे भावाक रुकमीणीन पळयलो)

दूरां जा थाकूनु बंधु जो देखीला,
पाटु जो सोडीला सुवर्णाचो.
एक हार्ती तांबिया, एक हार्ती पाटवा,
पाय धुयता वंधुवां रुकमीणी.
पाय धुयतां पाय धुयतां, दोऴयां आयलीं दुखां,

(दोळ्याचीं दुखां देकून)

भाउ : आज इतें जालें रुकमीणी भायणी?

रुकमीणी : अंदण विन्दण, दिल्लें मू रे भावा,
खवल्या खातीर मांयों हिणंकिन्ती.
मांयों रे हिणंकिन्ती, नणन्दां शव्दुदिन्तीं.*
सेजार घरचो वायलो, व्हय, व्हय म्हणन्तीं.

(अयकतच भावान थंयच सोनाराक वुलावून वैसयलो आनी सुवर्णाचो खवलो घडयविलो.)

गावां गावंचे शेठी, देरला मुखार पेटी,
सुवर्णाचो खवलो घडवन्तीं.
सुवर्णाचो खवलो, रुपयाची दोरी,
ताक घाण्टिता गोरी रुकमीणी.
ताक चाळ्तां ताक चाळतां,
खवल्या लागलो गूळे.
तांतु देखिला तीळे कुंकुमेचो.

---

*संवन्दिन्तीं. जावांदिन्तीं

2. गणपतीचो लाडू

यशोदी सुन्दरी, कृष्णु वायदु* भारी,
करता गो मू रारी सांगता तुका.
अश्शी म्होणु गोपी सांगता येशोदेक,
व्रत करि येक बुद्धि चांगी.

दित्ता गणपति, संकष्टांक गति,
व्रत करि अति भक्ति भावान्.
वायट ते गुण वत्तल्ले ते जाण,
करि तूं पूजन गणेशाचें.

आयकूनि येशोदी गेल्ली ती भितर,
सांगुक लागली, भक्तिभावान्.
मिगेले चेरडाक, बुद्धि, विनायक,
चांगि दी, मोदक दीन तुका.

आयकूनि वचन हासता क्षीकृष्णु,
करनु निश्चयान, लूटि काहीं.
अश्शी म्होणु गेलो संन्तोपु तिका जालो.
गणपतिचो केलो उत्सवूचि.

धन्य धन्य म्होणु, करनु उपवासु.
पूजिता विघ्नेशु येशोदम्बा.
शर्कराचो लाडू बीस आती एकु.
केले ते मोदक निवेद्याक.

दवरले ते हाणु, निमगिता श्रीकृष्णु.
माका दिश्शी भरनु केदाणा लांडू.

---

*लूटि

येशोदी सागता ताका, पूजा जावो पुत्ता,
दीन तुक्का लाडू हातु भारनु.

अश्शी म्होणु येशोदी, भायर ती गेली,
इंगाळो हाडूक, धूप दीपाक.
लाडवाचे लागी कृष्णु तो वैसलो,
ताणे खेलो लाडू सर्वय धेवनु.

मोदांकु तो गिळ्ळो घामाक एक पळ्ळं.
त्या वेळा येशोदी पावली थांगा.
निवेद्याचो लाडू नांय कांय थंय,
कृष्णु सांगता, आवमू, मिज्जे, आयक.

ड़भायर तूं गेली, हजार उंदीर,
आयले हांगा थोर, सत्य सत्य.
तान्तु एकु थोरु विन्दुरु आशिल्लो,
ताजे फाटीर वैसल्लो भयंकरु.

अंगाक सिन्दूरु लायला भयंकरु,
पाशांकुश धरू, कोण गे तो.
हस्तीची सोंडाक, करता वयरि खाल,
मारलिगे किंचाटी भीवनु हांवें.

भीवनु ताळो मुकलो, तानेक दीगं माका.
धरनु हाडीन ताका, लाडू चोरल्याक.
गणपदिचो लाडू घेवनु गेला चोरु,
हांव गुणात्कारु जालो देवा.ड़

'आयकूनी वचन, येशोदी कोपान,
सांगता 'जनार्दनू, तूंचि चोरु.'
यशोदी मांगता ताका 'दाकयिरं तोण्ड,'
मारलें थापट यशोदेन.

कृष्णु सांगता तिका, 'मारुनाका माका,
तोण्ड हांव तुका दाखयीन.'
अश्शी म्होणु कृष्णु दाकयता तें तोण्ड,
पळयलें ब्रह्माण्ड यशोदेन.

भूत गणपति आसाय सर्वय तान्तु,
तिका ते सांगतायी कृष्णु विष्णु.
घेवुनि अवतारु करतल्लो भूद्धारु*
रमा रमण धीरु पूजि ताका.

---

*काडतल्लां भू भारु

3. कृष्णलीला

चोयाय यशोदि गायक धार काडता,
खोल्लो घेवन एकु तें चेरडूं रडता,
दूद मागून पिवंचाक आशा काडता,
यशोदी गालाक उम्मो दिता.

धार काळेलें दूद यशोदि दिता,
तेवंय पीवनु चेरडूं दुसरीय रडता,
दूद मेळचे वेळार हासून चोयता,
हासचें तें तोण्ड चोंयल्यार चंद दिसता.

पायांक गागर वाळे पायंजोळं आसा,
कुरटाक भांगराचे एलस आसा,
हाताक वज्रावळीं कंकणं आसाय,
केसां बान्दून मोरा पाक आसा.

हे एक चेरडान रेवं खेली,
आम्मान बान्दून मारुक वड्डी काडली,
तोण्ड विसकळवन बावगून चोंयली,
चोवदय लोक देकून भीति पावली.

वानाचे गाड्याक बान्दून घालो
गाडो घेवन कृष्णु गरगडेवन पळ्ळो
रुकां थाकून दोगं पुरुप आयले
तांकां कृष्णान सदा मोक्षु दिलो.

आयकाय चेरडूं हें कोण म्हणु,
त्रिलोक नाथु तो वालकृष्णु,
अवतारां आयला तो महाविष्णु,
कर्याय नमन ताजें मन दीवनु.

4. भोवाळी गाय*

करामती नगरिये, भीमक राया घरीं,
ताथेंचा घरीं येकी भोवाळी गाय.
सुवर्णाचीं सिंगां भोवाळेक, रुपयाचीं गातां,
चरता, चरता, भोवाळेन देखलो येकु वागु.

पंचमुष्टी वागान किंचाट घेतलिगा.

भोवाळी : आगा आगा वागा माजो थानी आसा दुवो,
येकु पानो दीवनु ताका भूख राखावें.

वागु : तण पालो खातल्या गोरवा, इतली इत्या वुद्धी
नाडून वच्चो काण्यो गोरवा, उल्लोवुं नाका.
एकी भास दिवनल्ली भोवाळेन तिन्नीय त्रिभुवनाची
दुसरी भास दिवनल्ली भोवाळेन चन्द्र सूर्याची,
तीसरी भास दिवनल्ली भोवाळेन घरचे दुवियाची.
तिनीय भासो दिवनु भोवाळी चल्लूक लागली.
हांवेतां हांवेतां भोवाळी चलीन्हल्ली घरां
चलता चलता धरणी धर्ले पांय गे भोली
वेंसांव भरले दोळे, वाट विसरल्ली
गोठ्यांत पावन तिणे हांबेंव घातल्ली.
सुरसुरी पीरे पुत्रा दुदाचे घोट.
फायचे दिवस पुत्रा भोगूचे कश्ट.
आले पाले डोंगयारि तण पाल्ले खा रे.

---

*भोली गाय

वाटे उदाक पीवनु पुत्रा घरांसियो रे,
भोवाळी चमकता मुकारि,
दुबो चमकता मागलान,
येता येता म्होणु वागु वाट राखता.

भोवाळी : आगा आगा वागा तूं भोवाळेक खागा,
राख माजे दुबायाक, भासेक येवन्ती.

दुवो : आगा आगा वागा तूं दुवायाक खा गा,
राख माजे भोवाळेक सोड्नु दी गा.

वागु : भोवाळी माजी भयणि,
म्होणु दुबो माजो भाचो
तुमी दोगंय राज्य कराय वना मजारी.

5. शोभाने

श्री लक्ष्मी बामणाक बालमुकुन्दाक
जलां भित्तरि मत्स रूप घेतल्याक
वला खातीरी कूर्मु जावनु व्यापिल्याक
नील वर्ण श्री कृष्ण रुकमीणींक
बल करनु आर्ती दाकयाय ... शोभाने (1)

जोडि जोडि तोण्डाचे नाक जालेल्याक
जोडि रूप घेवनु भक्तां राखिल्याक
जोडी रूप घेवनु भूमिरि आयिल्याक
जोडिरी वैसूनु श्री कृष्ण रुकमीणीक
कुंकुम लावनु आर्ती दाकयाय ... शोभाने (2)

चेरडु प्रायेरि भूमी दान मागिल्याक
दीवनु जातरि व्हड रूप घेतल्याक
भीति नातिल्लें मनां मानु राखिल्याक
मानु राख श्री कृष्ण रुकमीणीक
फुलां माळ्नु आरती दाकयाय ... शोभाने (3)

दशरथ रायागेरी जल्मु घेतल्याक
वीस हातांचे दयत्या नाशु केलेल्याक
नाशु केलेले कंसा सासु सोळेल्याक
मेघवर्ण श्री कृष्ण रुकमीणीक
घटि करनु आरतीं दाकयाय ... शोभाने (4)

श्री पुरी शय्यां व्रत पाडु केलेल्याक
केंत्तिल्ले घोड्यार वैंसुनु फेंच मार्त्लेल्याक
आपयले घडियेर येवंचे कृष्ण रुकमीणीक
आपण इपण मूर्ति श्री वीर वेंकटाक
तुपां बुडोवनु आरती दाकयाय ... शोभाने (5)

गोवाळेलें दूद लोणी चोरलेल्याक
गोपस्त्रियांचे मद्दें नाचु केलेल्याक
कदंबा शाखोपरी मय्नु (चणु) वैंसल्याक
गोपस्त्रियांचे मुखार मुरळी वाजिल्याक
वाजप सयत आरती दाकयाय ... शोभाने (6)

पांचय पाण्डवांक रक्षण केलेल्याक
पांचाली द्रौपतीचो मानु राखिल्याक
पांच वरसांचे घ्रुवा पदवी दिल्लेल्याक
पांचजन्य शंखु चक्र आशिल्याक
पांच वातीनी आरती दाकयाय ... शोभाने (7)

वज्र खांभ्यान्तु थाकून प्रत्यक्ष जालेल्याक
दैत्य हिरण्याचो नाशु केलेल्याक
भक्त प्रल्हादाक रक्षण केलेल्याक
श्री वरलक्ष्मी नरसिंह मूर्तीक
भारी संतोपान आरती दाकयाय ... शोभाने (8)

आकाश वयरि थाकून उड्डि घेतल्याक
आकाश राया धूवेंक व्हारडीक केलेल्याक
शेपाचला वयरि वासु केलेल्याक
हातु सोणात्तिले श्री वीर वेंकटाक
बल करनु आरती दाकयाय ... शोभाने (9)

अखिलांड कोटि ब्रह्माण्ड नायकाक
कोटि सूर्य प्रकाशु आशिल्याक
सर्वय भक्त जनां रक्षण केलेल्याक
कीर्ति पाविल्या श्री वीर वेंकटाक
वाजप सयत आरती दाकयाय ... शोभाने (10)

मोहाचे कारणान बुद्धु जालेल्याक
कल्कीरूप घेवनु दुष्टां मारलेल्याक
धर्म समस्तय परिपालन केलेल्याक
कीर्ति पाविल्या श्रीनिवास मूर्तिक
शिंगार करनु आरती दाकयाय ... शोभाने (11)

---

6. गोवूळ

I

परम भू मण्डळ पुर मद्दें गौड सारस्वत ब्राह्मणांतु,
जनन जालें परत्या संसार सुखान्तु,
खेळुका म्हणु परगोत्रा चेली घेता तूं,
हाडतरि तान्तु,
निरत सुख सन्तोषु पावंचाक,
सरसमान गृहस्थ धुवेगेरि,
व्हराण वचुनु लग्न जावनु,
घर भरणिके समयारि भयणिन,
धरलें कवड, सांगतां आयक. (1)

भयणि : वेदमूर्तीक आनी साधु सर्वांक घेवनु,
सीधा तूं वता भितरी,
वचाक सोण्णा, वादु करतां हांव तुचेरि,
त्या खातीर तूंवंय खेदु पावनाका मिजेरि,
सर्वान्तु भारी आदरारि चलका म्हणु
हेदुनातिल्लें वचाक तुका वागिलारि हांव गवलीं,
इत्या म्होणु मांगतरि दया करि मिजेरि,
हे दयावन्ता सांग सन्ता. (2)

भाऊ : उत्तम भयणि तुका इतें जावुंका म्होणु
सत्य तूं सांग माका,
निजेरी भारी अत्यन्त प्रीति तुका,
सवारु वेळु इत्या तूं करता, आका,

माथ्या भांगार मुकुट केतक,
सूतार गान्तिल्ले फूल गोण्डे
उत्तम मोगाळ समेत होव,
दिनां म्हळेलें खरें उत्तर, सत्य समझूनु,
सोडी कबड, सागतां आयक. (3)
वेंडि, खुण्टी, क्रिरा कुण्डळ,
मुगुडी कानां भांगरा मर्ती,
मोरा कळ्सु होवय हाडतां,
अतिकट्ु पुतळं सोरु, तावजळें घेतां,
मंगळ सूत्र सोराची बांधि करयतां,
काय ओटु हाडतां सोरु, भांगरा चौंको गळ्वाजु,
भारि चौंकुळ कडक कंकण चुडामणि करोवन दीन.
सोडी कवड, सांगतां आयक. (4)

भयणि : सगट भांगार आम्मान दिलें माका,
ड़दीड़ म्हणु सांगलें वे तुका,
भांगराची शुद्धि काणु उलयता ना वे ?
तुवें सांगचें मानु राखूनु चलका म्हणु.
सान उत्तर मागलें तुजे लागी.
दितां ना जाल्यार दिना म्हळ्यारी
धरलें कवड सांगतां आयक. (5)

आणा तूं सर्वदा भणाचो नागू मिजो,
पुण्यान दिल्लो तूवें.
भांगराची शुद्धि काणु उलयता ना वे ?

तूं वें मांगचें. हें वें. मांनु राखून चलकाम्हणु
सान उत्रर मागतां तुजे लागी
सोडीन कवड, सांगतां आयक. (6)

इतें गे होनींयें तूं माथें वावगोवन वैंमल्या.
आतां इतें सांगतां तें सांगचें
ड़तुजेर जालेल पुत्रीक तूं दिता वे ?ड़
ड़दितांड़ म्हणता गे आतां मोडतां हें कवड
तुगेलें उतर सत्य मानून, हांवं
धरलेलें कवड सोडतां, आयक. (7)

---

7. गोवूळ

II

नन्दगोकुलवासु, देवाले पूताक, भीष्मरायले धुवेक,
मूरतु करनु केली व्हड व्हारडीकं,
आदरु केलो महागणपतीक,
नार्लु दवरनु, देवकायरें उडदा मूर्तु,
लग्न, कन्यादान देड्डो, चवतन्दन जावनु येतना,
घर भरौणी जात समयारि,
राबली बागलारी व्हरता भयणि ... शोभाने (1)

भाऊ : भयणी, तूं वागलारी रावली इत्या खातिर
सांग तूं व्होगी माका,
सांगना जाल्यार भारी अबरगति येता,
राविले जनांक सगटांक नींद येता
समय चुकता; घर भरौणि व्होगी करनु
व्हकलेक नांव आपोवनु, फोवा चोळके सगटां वांटुनु
तोण्ड गोड करया बैसुनु,
उटा, बागलावेरि चांगपणारि ... शोभाने (2)

भयणि : अण्णा, मिगंले मनां दिसलें गोत्तु नावं तुका,
सांगचा गेल्यार लज्जा जाता माका,
व्होनिये मनां कोपु सावारु जाता,
उलयलें आयकता, तिगंले मनां कोपु नातिल्लं.

माका एक उत्तर सांगल्यारि,
आतां हांव वागिल सोणु रावतां, म्हांणु
सांगचें उत्तर, मत्य सांगुनु मोडीन कवड ... शोभाने (3)
वागिलारि रावल्यां भारी भाग्य भोगचाक,
भास घेवनु सोयरीक करचाक,
नेक मार्गाची बुद्धि शिकोवंचाक,
वृद्धि जावंचाक,
एक आम्मा पोटां थाकुनु आयलीं आमी भाउ भयणि,
आनी जावंका वेयु वेणी,
म्हळ्या खातिरि राबल्यां वागिलारी;
मुकुन्दमुरारि, दयाकारी ... शोभाने (4)

भावज : भावान भयणीन उलयतना, माका काय उलोवंचें लागना,
नणंद भावजेक घटपण येना, हांव कोपना,
तुमगेल्ली दोगांलीय खुशी केल्यार चिंतना,
भारी खुशालि, आमी येतना,
फकने वागिलारि रावली,
तुका हांव सांगूनु आतां,
भायर वागिलारि करयतां,
वागिलार रावल्नें हे मुवद्र, ... शोभाने (5)

भाऊ : आगो हे सायविणी, धाकुले भयणि,
तूं दाक्षिण्य नातिल्ली, तुका नानातरार भाग्य भोगून रावचाक,
तुगेले सेवक, दस्य, जोरा, गाय्यो सर्वय
लेक नातिल्ले दुद्दाचि म्हश्यो,
खांडे, कठर आयधुवां मक वर.

वेजार नातिल्लें केदनाय रावचाक,
सर्वय सगटय दितां, सोडिकवड ... शोभाने (6)

भयणि : अण्णाले वण्णाले नंगाचे आशेन,
बागलारि रावल्यां, न्हय;
निभगिल्ले उतराक चवाब सांगल्ली,
उतरां कानांत भरलेलीं,
हांवें सांगचें, आभगेली सोयरिक मुकारि,
दुखनातिल्लें राबचे खातिरि,
मिगेले मनांतुलें हावें सांगचें ... शोभाने (7)

अपूर्ण

8

नणमन्दे नणमन्दे करट्यान्तु चुन्नो
माय्यों मेल्लेनांय म्हणु रडतायि सुन्नो.
नणमन्दे नणमन्दे वासिवेलो कीरु,
बायलेन सिकयलो बामूणु वीरु.
नणमन्दे नणमन्दे वासिवेली फागिली,
वामणान मारलो म्हणु कापडान्तु हागिली.
नणमन्दे नणमन्दे वोग्यारि वोगो,
उदकाचे निवान वांयकडे योगो.
नणमन्दे नणमन्दे केळीचे कापा,
उदाक नातिल्लें वायलांचे पापा.

---

9. गोश्रीपुराधीश श्री वेंकटपतिची प्रतिप्ष्ठा

श्री वेंकटपतिचीं चरणां वन्दुनि,
गातोमी तवयाची गाथा,
त्याची लीला अघनाशिनी,
भक्तिन तीवय आयकुनि.

नारदादि मुनि सर्वय मेळुनि,
लीलागावुनि, नृत्तन करुनि,
तृप्तिन हो नित्याची मनि,
ऐसे वेंकटपतिची करनी,
गावुनि थकला सहस्रफणी. (1)

ब्रह्माण्डाचो नायकु तो हरि,
शंकु चत्रधरि, लक्ष्मी हृदयधरि,
भक्तांचा तो कैवारी,
हो तो पूर्वी गिरीवर्री (2)

विजयनगरिचा राजा नरहरि,
नित्यगिरीवर्री, दर्शनकर्री,
प्रसन्न जाला त्यासि हरि. (3)

सोडुनि तो गिरि, अघसंहारी,
वासुकरी विद्यानगर्री,
वहु आनंदुनि आलय निर्मुनि,
सिंहासन हरि पूजूनि,
प्रसन्न जाला भूपमनीं,
मग, भूपहि गेला हरिसदनीं. (4)

तत् वंधूनि कुकर्म करुनि,
कलह माण्डु नि वैरि मिळ्वुनि.

पेटवीला नगरीं अग्नि,
अर्चक सपनीं हरिने सांगुनि,
प्रतिमा टकली कूपवनीं. (5)

कुंभकोण विजयेन्द्र यतीनि,
पाहिलि प्रतिमा ती स्वप्नी,
चिन्ता जाली त्यांची मनीं,
उदयीं आला कालफणी. (6)

फणिला पाहुनि स्वप्न चिन्तुनि,
हरिला स्मरुनी त्या मागोनि,
यतिहि गेला धोरवनीं
पाहुनि विहरि उतरुनि मूर्ति,
घेवुनि आले निजसदनी. (7)

अति भक्तीन पूजिलि मूर्ति,
प्रसन्न जाली यतिवर ती,
पसरिली यतिची बहुकीर्ति,
सहज मिळली संपत्ति. (8)

फिरत फिरत ते बहुकालानी,
मूर्ती साठीं घेवुनि नगरीं,
गोश्री आलें पूज्य यति,
रम्यालय वेंकटपति ठेवुनि,
अर्चनकरितो क्षेत्रपति. (9)

निवेद्यार्चन ब्राह्मण भोजन,
नूतन गायन करुनि जनं,
तन मन त्या हरि अर्पण,
निशि दिन करितो हरि भजन. (10)

सुप्रसन्न मन वृद्ध महाजन,
मिळ्वुनि यतीन बहुधन घेवुनि,
प्रतिमा मांगली म्हाळ्पैन,
फिरवुनि जनमन मूर्ति घेवुनि,
गेले यति तेथून. (11)

जनमनहारी गिरिजाधारी,
अघसंहारी कंसारी,
मारगीं यतिला भयंकरी,
फिरविली त्याची नाव घरीं. (12)

कोटिलिंगपुरि केली सवारी,
प्रश्न विचारी, निसिंहारी,
फिरवुनि आले गोश्री पुरीं
सिरभर कनका द्रव्य घेवुनि,
देदिल्ली यतीन जनां हरि. (13)

वहुजन मिळ्वुनि द्रव्य खर्चुनि,
कृष्ण शिवालय बान्धोनि,
ताम्र मारिलें त्यावरींनि
रुप्या लाविले सिंहासनीं. (14)

त्यावरि भक्त्या म्हळ्पैन,
वेंकटपतिला प्रतिष्ठ करुनि,
तोपविले ते वहुजनमन,
ब्राह्मण भोजन वहुदानान,
उत्सवु जाला नंदान. (15)

इति ही वेंकटपतिची कथनी,
विप्रमुखान आयकूनि,
तनमन घेवुनि सद्सदन,
निर्मिलें हें वसुदेवान,
बुद्धिहीन त्या वसुदेवाला
आयुर्धन सन्तान देवुनि
तृप्ति करावे श्री हरिन. (16)

---

10. इन्द्रधनुप

आकाशांतलीं रंगं सांगया
इन्द्रधनुप्याचीं, मुलगा, आकाशान्तलीं रंग सांगया.
मुख्य मिश्रते मिळुनि आसाति,
सातरंग साचे, मुलगा, ... आकाशांतलीं. (1)

जांवुळ, निळस्मानि, हिरवा,
पिवळा, नारंगी, लाला
आकाशा मद्दें अनुक्रमाणे
रंग सात हे पाहला, मुलगा, ... आकाशांतलीं (2)

सात रंग हे मिळुनि पाण्डरी,
होत असेरे चन्द लोपता
याचा होता काळ रंग त्याला मान
सूर्यप्रकाशा मद्दें सात हे रंग, मुलगा, ... आकाशांतलीं (3)

सर्वदि सति विलोर हातीं,
घेवुनि बाळ अनुभव घेतिची
जगदीशाची अगटित करनी काय तुला
मांगूं तिममजाया हात जोडुनि वुद्धिन भा मागूं मुलगा ... आकाशांतलीं (4)

11

कोंकणाचे ब्राह्मणा तोपी साजना

एक सेर कुंकुम ताका तीळ्या पावना,
एक सेर काजल ताका दोळ्या पावना,
एक सोदनो तेल ताका माथ्या पावना,
कोंकणाचे ब्राह्मणा तोपी साजना ... (1)

एक अडक फडचान ताका दाडिये पावना,
एक कोल्लें फफळ ताका खावुं पावना,
एक मडकी सीत ताका बरी पावना,
कोंकणाचे ब्राह्मणा तोपी साजना. (2)

12

हांव भारी वायटु खंय सायबा

माका फोइं म्हणतलो कीडे पणु मरतलो.
वोंड कुमल मूण्यावरी हाड नीट रावतलो.

भक्ति गीतां

1. दशावतार

वेदोद्धर वर मीन शरीरा,	मामव	गोविन्दा	जय	जय	मामव	गोविन्दा	(1)
धरणीधर जय कूर्मशरीरा	”	”	”	”	”	”	(2)
भूमि विदारण सूकर रूपा	”	”	”	”	”	”	(3)
दैत्य हिरण्यक नरहरि रूपा	”	”	”	”	”	”	(4)
वलिवन्धन जन वामन रूपा	”	”	”	”	”	”	(5)
क्षत्रिय कुलान्तक भार्गव रामा	”	”	”	”	”	”	(6)
रावण मर्दन दशरथ रामा	”	”	”	”	”	”	(7)
कंसकुलान्तक नन्द कुमारा	”	”	”	”	”	”	(8)
भावदुरान्तक वौद्ध शरीरा	”	”	”	”	”	”	(9)
दुप्ट कुलान्तक कल्कि शरीरा	”	”	”	”	”	”	(10)

2. वायुदेवाची स्तुति

श्री वुयुदेवा, करि रामाची सेवा

रामाची सेवा करि, सीतेची सुधी धरि,

आनन्द मुद्रिकावेरी, श्री वायुदेवा ... (1)

मुद्रिका बहुलक्षण, रामनाम उच्चारण

घालें लंकेरि उडन, श्री वायुदोवा ... (2)

लंके धुंडाळु करि अशोके वनांमज्जारि

देकिल्ली सीता सुन्दरी, श्री वायुदेवा ... (3)

सीते चरणा लागला, आगवन्तु सांगविला

चूडामणी घेतल्ला, श्री वायुदेवा ... (4)

ब्रह्मपासां पडला, रामनाम पासु सोडिला

वालाचेर अग्नि लाविला, श्री वायुदेवा ... (5)

लंका लासू लागल्या, क्षीरसागरां गेला

अग्नि थंडाळु केला, श्री वायुदेवा ... (6)

मागा परतूनी आला, रामनाम चरणा लागला

चूडामणी दीदल्ला, श्री वायुदेवा ... (7)

नेणारें हें बालक, खेळता तिन्नीय लोक

विश्वस्वरूप एक, श्री वायुदेवा ... (8)

सन्यासी ब्रह्मचारी माते उद्धारु करि

वेंकटरमण उपकारी, श्री वायुदेवा ... (9)

---

3. सीता कल्याण

आयक रे तूं पुत्रा सांगतां तुका कथा,
सर्वय लोकां व्यथा दूर करची. (1)
सूर्यवंश रायु जाला दशरथु.
अज रायालो वंशु पूतु ऐश्वर्यवन्तु. (2)
ताका तेगयं वायलो, कौसल्या, कैकेयि आनी सुमित्रा
भारी रूपलावन्तीं. (3)
तेगयं वायलांक जालीनात बालकं,
अशिम्हणु रायाक जाली व्हड चिन्ता. (4)
चिन्तेन रायान पुरोहितां आपयले
तांचे लागी निमगिलें करका किते. (5)
पुरोहितांनि सांगलें जज्ञु एक करका
दिता नारायणु तुका पुत्रु. (6)
तशी यज्ञु केलो देवु प्रत्यक्ष जालो
आनी राया दिलो आयदन भरुन पायसु. (7)
रायान तो पायसु तेगयं वायलां दिल्लो
तांकां गर्भु धरलो णव मास. (8)
कौसल्ये गर्भांत जाला नारायणु
सर्वय गुण पूर्ण रामचन्द्रु. (9)
कैकेये गर्भान्तु जाला भरतु
रामालो भक्तिरथु गुणवन्तु. (10)
सुमित्रे गर्भांतु जाला लक्षिमोणु
आनी शत्रुघनु जवळान्तु. (11)
चौगयं वालकांक विद्या बुद्धि भरली
रायान तांकां केली चोवल मूंजी. (12)

कौशिक मुनीन राम लक्षिमणांक
यज्ञ रक्षणांक अशीं म्हणु. (13)
आपोवन व्हरन ताटके मारोवनु
केलो यज्ञ पूर्णु श्री रामान. (14)
तशी मुकार सरनु वतना वाटेरी,
पायगेले शिलेरी श्री रामाचे. (15)
अहल्या ती देवी शिलेसून उटायली
शापमुक्त जाली आयक बाळा. (16)
जनक म्हणु रायु तागेली धूव सीता
करका तिजी चिन्ता लक्ष्मी देवीन. (17)
तिजे विवाहाक चापासून केलें अर्पण,
कोण करता खण्डन धनुष्याचें. (18)
ताका दिता पुत्री करका तिजी मित्री
हें उतर करतीं अशी म्हणु. (19)
त्या वेळार सभेर राम लक्षिमणांक
घेवुनु आयलो तांकां तो कौशीकु. (20)
त्या वेळार सभेरी रायाचे मुकारी
रामाना केले कुटके धनुष्याचे (21)
क्षणाचे भितरी अर्पण प्रमाणी
रामा गळ्या सीतेन घाली माळ मगर्यांची. (22)
रामाले भावांक सीतेले भयण्यांक
दीवनु जाली व्हारडीक चौगांकय. (23)
अशल्ली ही कथा आयकिल्ले मात्रान
दिवो तुंका कल्याण रामचन्द्रु. (24)
पूर्ण केली कथा सीते कल्याणाची
सर्वय लोकां व्यथा दूर करची. (25)

---

4. सीता सुधी

हनुमन्तु गेल्लो सीते सुधी
रामचन्द्रा दिल्ली मुद्दी
समुद्र उल्लंघन कोरनु
हनुमन्तु पावलो लंकेरि. (1)

घेता सिते सुधी
देकिली मण्डोदरी
पावला अशोकवृक्षारि.
बेसूनु चोयता चारि दिकारि. (2)

रामालो दूतु वेयसला रुक्कारि
यो सामकी माजे मुखारि
पांय पोणु रावला मुखारि
स्तुति करता भक्तीरि. (3)

सिता उलयता दूता लागि
दिरवांकुरा मूळ मुखारि
तोडोवु इतें व्होरका धारारि
मुद्रिका दवरली सीते हातारि. (4)

रामान इतें सांगलें तुल्यागि
चूडामणि दवरली हातारि
तोडोव नातिल्लें वचून धारारि
विवर सांगूं रामा लागि. (5)

लागली आवसू भूक माका
भूमिरि पळ्ळेलें फळ खावुंक
मर्कट स्वभावु काइूं नाका
आयल्लो विवरु कोळेबुनाका. (6)

वनांतु बळ्यलो दूताक
नाशु हाळ्ळो वनांक
रावणान बळ्यलें सैन्याक
धोरनु हाड्याय वानराक. (7)

बाल्लान केल्यां सिंहासन
बयसल्ला रावणाचे समान
सीते हाळ्ळेले तुगेलें जयपण
रामा पासून तुका मरण. (8)

नाशु हाड्याय वानराक
ना सम्मत विभीपणांक
न्यायु ना वानरा मारुक
उनत्व हाड्याय बालाक. (9)

उर्जो लायलो बालाक
नाशु हाळ्ळो लंकेक
रक्षण केल्ले विभीपणांक
रामचन्द्रालें भक्ताक. (10)

समुद्रान्त बुडयलों बाल
समुद्रांतु रादिलें पाळ
हनुमन्तान वाडवयलें बाल (11)

जात्रा सांगूनु भायर सरलो
समुद्र उल्लंघन केल्लो
दिकली स्वामी सीता मायेक
तोडोवु नातिल्लें वचून हाड्याय. (12)

वानर समेत घाला सेतु.
रामान केला रावणा वधु
सीते हाळ्ळेलो संतोपु
रामा केल्ला पट्टाभिपेकु. (13)

रवेळ गीतां (Kindergarten Songs)

1

धल पुता धल, धल,
धलतां धलतां बावगलो, बावगलो
केकीं खावंचाक लागलो, लागलो
केकीं जालीं गोडं गोडं
पुता दिलीं देडं देडं
आके दिल्लो कुटको, कुटको
कोणा फाटीर डुमको ?

2

आपोनंदो, थापोनंदो
तुपांतुली रोंटी खायाय,
ओ नंदो थो नंदो खांद्यार्यो
गजमज मालिका, मालिका,
पीट वाटून कालोव्या, कालोव्या
पीटां पळे बरोड्डू बरोड्डू
म्हान्ताराये करड्डूं करड्डू
म्हांतारी गेली रानां, रानां
पूतु गेलो कानां कानां
म्हांताराये खाडा उजो लागलो, लागलो,
आमकां वचून वाड्वोव्या, वाड्वोव्या.

3

आटिकै मिटिके नम नम कालिंगा,
भासकर माजरा, शिवण्याचे काळा,
माद्दाळाचें माद्दाळें कोणा फाटीर डुमको?

4

आको लिको, साली पिको, चिंचाम्हणा दीकदिको,
आजी म्हणा, फायी म्हणा, दाव्या दोळ्याक मीट,
उजव्या दोळ्याक रचंदन मोद्दून काळ्यार दाकोन दितां.

पाळणे गीतां (Lullabies)

1. राम जो जो जो रामा

(रागः आनन्द भैरवि)

राम जो जो जो रामा
    आनन्दा धन जो जो जो रामा. राम...

राम जो जो रविकुल तिलका
    राम जो जो कुटिलक अलका. राम...

राम जो जो दशरथ वाला
    राम जो जो दशमुख काला. राम...

राम जो जो रवि शशि नयना
    राम जो जो फणिवर शयना. राम...

राम जो जो मानुप वेपा
    राम जो जो मंजुळ भूपा. राम...

राम जो जो पंकज नेत्रा
    राम जा जो शंकर मित्रा. राम...

राम जो जो निर्गुण चित्रा
    राम जो जो सद्गुण पात्रा. राम...

राम जो जो त्यागराजा
    राम जो जो भक्त समाजा. राम...

2. बाळा जो जो रे

(रागः आनन्द भैरवि)

बाळा जो जो रे

कुल भुषण

दशरथ नन्दन

निद्रा करि बाळा

मन मोहन

रामु लक्षिमण. बाळा...

पालोणें लांबविलें

अयोध्येशीं

दशरथाचें वंशी

पुत्रु जन्मला

ऋषिकेशीं

कौशल्येचें कुशी. बाळा...

रत्न जडीत

वालक

झळतें आमलीक

वरतीं पेटल्लें

कुलदीपक

त्रिभुवन नायक. बाळा...

येवूनी कौसल्या
सुन्दरी
धरुनी ज्ञान उदरीं
पुष्प वरसंती
सुरवरीं
गरजती जयजयकारीं. बाळ...

विश्व व्यापक
रघुराय
निद्राकारि बा सखाया
तुजेवरि करवटीं.
धरणीया
सांडत अपुले काया. बाळ...

येवुनी वसिष्ठ
सत्वर
सांगता जल्मान्तर
रामु परब्रह्म
संसार
सातवें अवतार. बाळ...

यागु राखुनियां
अवतार
मारिले निशाचर
जातीं सीतेचा
स्वयंवर
उंद्धरीं गौतम दारा. बाळ...

परणीला जानकी
सुरूप
भंगुनीया शिवचाप
रावणु लज्जित
महाकोप
नाम फणलें चोप. वाळ...

सिन्धु जल राशीं
नवलीला
नावें तरतीं शीला
त्यावेरि उतरुनी
दयाळ
अतिशीं वानर मेळ. वाळ...

समूल मर्दनिया
रावण
स्थापिले विभीपण
देवां सोडविले
संपूर्ण
आनन्दलें त्रिभुवन. वाळ...

रामू बालक
भूलोक
भक्तांक अधीन
दास विठ्ळे
आयकयला
पालोणे गायन. वाळ...

---

3. जो करीन बाळाक

(रागः आनन्दभैरवि)

जोकरीन बाळक
    नींद आयली दोळ्यांक
जूं काडीन पाळ्ण्याक
    गोरे बाळ्या.   जो करीन...

गोरे बाळ्या अळिये
    घर बान्दू माळिये
घराचा सावळे
    पाळणे बान्दू.   जो करीन...

पाळ्ण्याचे वयरी
    वान्दिला शिंगारू
सुखी गोविन्दू
    निद्राकरी.   जो करीन...

जोय पुता जोय
    जोय करूँ तुका
पाळ्णें घालूं
    रुका चंदनाचें.   जो करीन...

चंदनाचें रुका
    सुवर्ण्याच्यो दोरीयो
जूं काडताय राणियो
    आमचें पुता मावुसीयो.   जो करीन...

शिरपुटाची न्हाणी
    न्हाणियां न्हाणोव्या
एक उत्तर जाणोव्या
    आमगेल पूताले मावळ्याक.   जो करीन...

4. जो जो जो रामा

(रागः नीलांबरी)

जो जो जो रामा

दशरथाचे पुत्रा

जो जो जो रामा,

अवतारु घेतला अयोध्यांतु

मुख चोयलो गोड लावनु

रायु दिता दान धर्मु

मनांतु संतोषु पावनु

चेरडा काणु न्हाणोवन हाडका

धूपा परमळु घालका

नवरत्न सिंगारु करका. ... जो जो जो रामा

पतिव्रता बायलो मुखारि सरनु

दवर्याय रामा पाळ्यां काणु

वसिष्ठ बायल मुखारि सरली

अनसूया येवनु पावली

रामा काळ्ळ हातांतु

स्तुति करता मनांतु

दशरथु धन्यवन्तु

सफल जालो आमचो जल्मु ... जो जो जो रामा

सौभाग्य, दीर्घायुष्य

जय जा तूं सर्वांतु

दवरतां तुका पाळ्यांतु

रामा दवरलो पाळ्यांतु

कौसल्या दवरता हातांतु

संतोपु पावंता मनांतु. ... जो जो जो रामा

पाळ्यां दवरलो रामाक

जूं काडताय पाळ्याक

फोवु दिताय चेरडुवांक

जो जो जो रामा.

---

5. जो बाळा जो

(राग: आनंदभैरवी)

जो बाळ जो
    जो पढयंती माता
आली सांडुनि
    निद्राकरि सघुनाथा.   जो बाळ...
देवकी प्रसवित जाली
    मध्याए रात्री
रोहीणि नक्षत्र
    अप्टमी तिथी.   जो बाळ...
प्रकदु स्वामी
    कृष्णु म्हणंती
कंसा काळु आला
    परशंसंती.   जो बाळ...
पाळणे घडवीलें
    रत्न खचीत
गज पडंच पढयंतीं
    ओपा पायादंती.   जो बाळ...
वज्रांचो दोरीयो
    खचींले इन्द्रनील
चन्द्र सूर्यां दोगंय
    सरसें आकंठ.   जो बाळ...
पाळणे बांदीलें
    वसुदेवा थंयीं
पल्लण पडलेलें
    श्री कृष्ण राया.   जो बाळ...
सखियो मेळनल्यो
    वंशी उभेरावंती
आशिर्वचन याळ
    पाळण्या ठेवंती.   जो वाळ...

येय्यायवो नारीयो
मंगल गायंती
पोशे पोशे फोवाशे
हे वालकां देयंती. जो वाळ...

उदवे आयकूनी
आयली पूतना
विकट रूपा
भरुनी स्तनानां. जो वाळ...

तीं ताणीं शोशिल्लीं
सोडीरे वाळ
वरदान दीदल्लें
मधुसूदनान. जो वाळ...

कंसाचे निर्वाशीं
अकाडे ओडंती
काकासुरु वकासुरु
चरणा लावंती. जो वाळ...

तो खलु
शंखासुराले विजयान्तु
काळीय मर्दन केल्लें
विप यमुनान्तु. जो वाळ...

सात वर्षांचो वाळु
उपनल्ला गोकुलांतु
पाय पदम
कंठीं वज्राची माळ. जो वाळ...

देवी देवकीचो वाळु
उपनल्ला गोकुलान्तु
नांव हांचें स्वामी
रुक्मिणी कान्तु. जो वाळ...

---

6. जोय करीन बाळाक

(रागः आनन्दभैरवि)

र करीन बाळाक
    नींद आयली दोळ्यांक
काडान पाळण्याक
    गोरं बाळया.   जोय करीन...

र बाळया ओंळ्यें
    धर वान्दूं माळ्यें
ाचे मावळ
    पाळणं वांदूं.   जोय करीन...

ळण्याच वयरी
    वांदल्ला शिंगांरू
गां गांवदू
    निद्राकरी.   जोय करीन...

7. जोय पुता जोय

(रागः आनंदभैरवी)

जोय पुता, जोय
    जोय करूं तुका
पाळणे घालूं रुका
    चन्दनाचे. जोय पुता...

चंदनाचे रुका
    सुवर्णाच्यो दोरीयो
जूं काडताय राणीयो
    आमचे पुता मावसीयो. जोय पुता..

शिरपुटाची न्हाणी
    न्हाणियां न्हाणोव्या
एक उत्तर जाणोव्या
    आमगेल पुताले मावळ्याक.

---

8. जो जो देवकी देवीय कंदा

(रागः पुन्नगवराळी)

जो जो देवकी देवीय कंदा
जो जो गोवर्धन धारी मुकुन्दा
जो जो मुनिजन हृदयानंदा
जो जो कृष्ण बालमुकुंदा, जो जो.

विचित्र वीराश्रीय खंवव जोडी
हृदयादिन्तिल दिव्य तोट्टिलं तूकी
श्रुतमाला भक्तिय नेमन माडी
पद्मनाभ दिव्य नामवुं पाडी, जो जो.

केशव नारायण चक्रधारी
माधव गोविन्द विष्णु मुरारी
मदन जनक मधुसूदन शौरी
अदीति विक्रम दनुजसंहारी, जो जो.

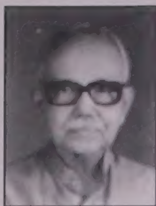
चतुर वामन श्रीधर ऋपीकेशा
पद्मनाभ दामोदर लक्ष्मीवासा
उदधि शयन, संघर्पण भवनाशा
सुगुण श्री वासुदेव सर्वेशा, जो जो.

अचुत जनार्दन विश्व पुरुषा
मत्स्य अवतारी उपेंद्र मोहना
सच्चिदानन्दा श्री हरि सुप्रसन्ना
अचुत श्रीकृष्ण पक्षी वाहना, जो जो.

जगदादी वन्द्य प्रद्युम्न अनिरुद्धा
निगम वन्दित पुरुषोत्तम सद्या
नगधर अधोक्षज शकटे निवासा
सगुण श्री नरसिंह हिरण्या नागेशा, जो जो.

कविराज वरदा कारुण्य संपन्ना
हरि सर्वोत्तमा निन्दुति लाविल्या
हरणे संपन्न स्याळी वेगन्ना
परमात्मा श्रीकृष्णा जगत्य मोहना, जो जो.

रघुनाथ कृष्ण राव (आर. के. राव)

जल्म : ४ जुलाई १९१४ वर्सा

जल्म थळ : तृप्पूणित्तुरा, कोची, केरळ

शिक्षणी पदव्यो :

१. राष्टभाषा विशारद (दक्षिण भारत हिन्दी प्रचार सभा, मद्रास)

२. एम.ए. (हिन्दी), मद्रास विश्वविद्यालय, मद्रास

३. वावर धंदे

अ) १९३९ - १९४७ - हिन्दी प्रचारक, मट्टांचेरी, कोची

आ) १९४७ - १९७५ - हिन्दी प्रोफसर, संत आलबर्टस, काळेज, एरणाकुलम, केरळ

इ) हिन्दी प्रोफसर, विद्यानिकेतन, पारलल कोलज, एरणाकुळ्म : १९७७ - १९८७

मलयाळ्म साहित्याचे नामनेचे कादंबरीकार तकप़ी शिवशंकर पिळ्ळै, हांची, कादंबरी 'रण्डिडङ्ङ्पी' हाचें 'दोन दङ्गाळी भात' नावान भाशान्तर केलां. हाका केन्द्र साहिय अकादमीचो पुरस्कार प्रात्पकेला. नामनेचे कैरळी कथा साहित्यकार वैकम मुहम्मद बशीर हांचे वरपावळीचे कोंकणी भाशांतर करन गोयचे म्हयनाळे 'जाग' पत्रिकेर क्रमान उजवाडायता.

कोकणीचे प्रचारा रवातीर 'कोंकणी भाषा संस्थान' स्थापन करन 'कोंकणी स्वंय शिक्षक' (हिन्दी, मलयाळ्म आनी अंग्रेजी, अशें तीन माध्यमांत प्रकाशन केल्यांत. कोंकणी व्याकरण, कोंकणी उतरावळ, भुरग्यांक कोंकणी वाचून, बर्‌वन शिकपा कोंकणी प्रायमर ही पुस्तकांय छापून उजवाडा हाडल्यांत. हालीच तमीळ कवी तिरुवळ्ळुवर, हांचे 'तिरुक्कुरळ' काव्याचें गद्य अणकार करन प्रकाशन केला.

सुटके झुजारी, म्हण केरळ राज्या चें आनी भारत सरकाराचें 'स्वतंत्रता सैनिक सम्मान पेन्शन' घेता. ताम्रपत्रय फावो केलां.